

UOT 94(479.24)

**RAİDƏ ƏMİRBƏYOVA**

*Azərbaycan Universitetin dissertantı*

*Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin əməkdaşı*

**r.amirbayova@gmail.com**

## **VALIDEYN HİMAYƏSİNDƏN MƏHRUM OLAN UŞAQLARIN HÜQUQLARININ MÜDAFİƏSİ SAHƏSİNDƏ DÖVLƏT SİYASƏTİ (1991-2015-ci illər)**

*Bu məqalədə müstəqillik illərində Azərbaycanda valideyn himayəsindən məhrum olan uşaqların hüquqlarının müdafiəsi sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi üzrə əsas istiqamətlər, beynəlxalq öhdəliklər və həmin öhdəliklər üzrə qəbul olunmuş hüquqi sənədlər haqqında məlumatlar araşdırılmışdır. Reallaşdırılmış təşəbbüslərin nəticəsi statistik göstəricilərinin dinamikasının təhlili yolu ilə nəzərdən keçirilmişdir.*

*Açar sözlər:* müstəqillik, uşaq siyasəti, valideyn himayəsindən məhrum olmuş, qanunvericilik, beynəlxalq konvensiyalar, dövlət proqramları, uşaq təsisatları, statistik məlumatlar.

*Giriş.* Azərbaycan Respublikası dövlət müstəqilliyinə çox mürəkkəb ictimai-siyasi və hərbi vəziyyətdə nail olub. Buna baxmayaraq, dövlətimiz üçün insan, o cümlədən, uşaq hüquqlarının müdafiəsi hər zaman prioritet olub. Ölkəmiz müstəqillik əldə etdikdən sonra uşaq siyasətinin uğurlu fəaliyyəti üçün böyük addımlar atmışdır.

Uşaq hüquqlarının təmin edilməsi və müdafiə olunması dövlət siyasətinin mühüm istiqamətlərindən birini təşkil edir və bu istiqamətdə beynəlxalq sənədlərə ölkəmizin qoşulması istiqamətində tədbirlər görülməkdədir.

Valideyn himayəsindən məhrum olan uşaqların hüquqlarının müdafiəsi uşaq siyasətinin prioritet istiqamətlərdən biridir. Uşaqların müstəqil özünü ifadə etmək bacarıqlarının, cəmiyyətdə öz hüquq və maraqlarının müdafiəsi ilə bağlı proseslərdə aktiv iştirakının təmin edilməsi, həmçinin asudə vaxtlarının səmərəli keçirilməsi istiqamətində müəyyən nəticələr əldə olunmuşdur.

*Müstəqillik illərinin ilk dövrlərində uşaq siyasətinin və bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf tarixi.* 1992-ci ildə Azərbaycan BMT-nin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasına qoşulmuşdur. Bu beynəlxalq sənəd ölkəmizin qoşulduğu ilk beynəlxalq sənədlərdən biri olmuşdur. Bu milli qanunvericilikdə təkmilləşdirmə işinin aparılmasına, yeni mexanizmlərin yaradılmasına və uşaqlara qarşı zorakılıqla mübarizəyə ünvanlanan ümumi prinsiplərin formalaşdırılmasına təkan vermişdi. Bu Konvensiyanı ratifikasiya etməklə, dövlətimiz bütün uşaqların, eləcə də xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların hüquqlarının müdafiəsinə qərarlı olduğunu bütün dünyaya sübut etdi. Azərbaycan Hökuməti Konvensiya üzrə BMT-nin Uşaq Hüquqları Komitəsinə dövrü məruzələr təqdim etməyə başladı [1].

Azərbaycan, eyni zamanda, "Ölkələrarası övladlığa götürmə ilə bağlı uşaqların müdafiəsi və əməkdaşlıq haqqında", "Uşaqların kənd təsərrüfatında işə buraxılmasının minimum yaşı haqqında", "Uşaq əməyinin ən pis formalarının qadağan edilməsinə və onların aradan qaldırılması üçün təcili tədbirlərə dair", "Uşaqların cinsi istismardan və cinsi zorakılıqdan müdafiəsi haqqında" Avropa Şurası Konvensiyasına (Lanzarotta) və digər Konvensiyalara da qoşulmuşdur. Dövlət tərəfindən ratifikasiya edilmiş konvensiyalara əsasən daxili qanunvericilikdə mühüm islahatlar aparılmışdır.

XX əsrin sonlarında iqtisadi keçid dövrünün ciddi problemləri, Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü və torpaqlarımızın 20 faizini zəbt etməsi bir sıra xoşagəlməz, mənfi sosial hadisələrin baş verməsinə gətirib çıxarmışdır. Ölkədə bir milyon Azərbaycan vətəndaşı qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşmüşdür, onların üç yüz mindən çoxu uşaqlardır. Bu da təbii ki, uşaq problemlərini və onların hüquqlarının kobud surətdə pozulmasını yaradan amildir. 1994-cü ildə atəşkəs rejiminin elan olunmasına baxmayaraq, ermənilərin Azərbaycanda uşaqları qətlə yetirilməsi faktları qeydə alınmaqda davam edir. Bu hərbi münaqişə zamanı 175 uşaq qətlə yetirilmiş, yaralanan uşaqların sayı isə yüzlərlə olmuşdur. Dövlətimiz münaqişə müddətində 214 uşağın əsir və girovluqdan azad edilməsinə nail olmuşdur, 66 uşaq itkin düşmüşdür [2].

*Valideyn himayəsindən məhrum olan uşaqların hüquqlarının müdafiəsi sahəsində qanunvericilik bazasının yaradılması.* Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi sahəsində qanunvericilik Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, “Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanundan, digər normativ hüquqi-aktlardan və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrdən ibarətdir.

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanları valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların və onların arasından olan şəxslərin sosial müdafiəsi üzrə məqsədli proqramları hazırlayır və həyata keçirir, onlar üçün mərkəzləşmiş xüsusi yaşayış yerləri, habelə təhsil, sosial xidmət və digər müəssisələrin bazasında sosial uyğunlaşma və reabilitasiya üzrə dövlət müəssisələri yaradırlar [3].

Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların, habelə onların arasından olan şəxslərin sosial müdafiəsi üzrə maliyyə xərcləri müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilən minimum dövlət sosial standartlarına əsaslanır. Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlara, habelə onların arasından olan şəxslərə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə digər sosial müdafiə tədbirləri də müəyyən edilə bilər.

Uşaq siyasətinin reallaşmasında güclü qanunvericilik bazasının yaradılması çox vacib idi. Keçən dövr ərzində davamlı olaraq milli qanunvericilik və normativ-hüquqi aktlar təkmilləşdirilmiş, uşaq hüquqlarının müdafiəsi, normal formalaşması və uşaqların sağlam böyüməsinə yönəlmiş bir çox Dövlət Proqramları, Tədbirlər Planları qəbul edilmişdir. Bu proqramlar uşaqların hüquq və maraqlarının müdafiəsi, vahid dövlət uşaq siyasətinin formalaşdırılması, bu siyasətin tənzimlənməsi, həyata keçirilməsinin təmin edilməsi, uşaqların fiziki, əqli, mənəvi, əxlaqi və sosial inkişafı üçün lazımi həyat səviyyəsinin təmin olunması sahəsində milli konsepsiyayı inkişaf etdirməyə yönəlmişdir.

Uşaq hüquqlarının müdafiəsini təmin etmək məqsədilə 19 may 1998-ci ildə “Uşaq hüquqları” haqqında qanun qəbul edilmişdir. Qəbul olunmuş bu mühüm hüquqi sənəd uşaqların hüquqlarını və azadlıqlarını, onlar barəsində dövlət siyasətinin əsas prinsiplərini, müdafiəsi sahəsində dövlət orqanlarının, digər hüquqi və fiziki şəxslərin vəzifələrini müəyyən edir, ailə, cəmiyyət və uşaq münasibətlərinin əsas istiqamətlərini tənzimləyir. Həmçinin 2009-cu ilin “Uşaq ili” elan edilməsi uşaq siyasəti istiqamətində əlavə tədbirlərin həyata keçirilməsinə geniş imkanlar açmış, dövlət orqanlarının və vətəndaş cəmiyyətinin diqqətini daha da artırmışdır. “Uşaq ili” çərçivəsində uşaqların sağlamlığının möhkəmləndirilməsi ilə bağlı müxtəlif layihələr reallaşdırılmışdır. Bu sahədə atılan əməli addımlar sırasında perenatal qulluq sistemində islahatların aparılması, yeni doğulanlara müasir qulluq təcrübəsinin tətbiqi, bu sahədə müvafiq proqramların həyata keçirilməsi qeyd oluna bilər. Dövlət tərəfindən müasir tələblərə cavab verən 7 yeni perenatal mərkəz yaradılmışdır.

22 iyun 1999-cu ildə valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu qəbul olunmuş və bu qanun valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların hüquqlarının müdafiəsi sahəsində ən prioritet normativ-hüquqi aktlardan biridir.

Uşaqların hərtərəfli inkişafında, intellektual və hüquqi biliklərə yiyələnməsində Ümumrespublika Uşaq Forumlarının keçirilməsi uşaq hüquqlarının müdafiəsi sahəsində mühüm addımlardan biri idi. Azərbaycan Uşaqlarının Ümumrespublika Forumlarının maraqlı tarixi var. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Uşaq ili” çərçivəsində 17-18 dekabr tarixlərində Azərbaycanda ilk dəfə Azərbaycan Uşaqlarının I Ümumrespublika Forumu keçirilmişdir [4]. Uşaqların öz hüquq və mənafehləri ilə bağlı qərarların qəbul olunmasında iştirakının təmin edilməsi ilə bağlı hər üç ildən bir keçirilən bu forumlar Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Heydər Əliyev Fondu və UNİCEF-in Azərbaycan nümayəndəliyinin dəstəyi ilə reallaşmışdır.

Uşaq hüquqlarının qorunması və qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi istiqamətində kifayət qədər geniş tədbirlər proqramı həyata keçirilibdir. Bu sıradan Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2009-cu il 19 noyabr tarixli 180 nömrəli Qərarı ilə “İnsan alverinə məruz qalmış uşaqların sığınacaqda yerləşdirilməsi və saxlanılması Qaydalar”ının qəbul edilməsini misal gətirmək olar. Lakin zaman keçdikcə, ölkədə uşaq məsələləri kompleks yanaşma tələb edirdi. Və bu zərurət bu sahədə fəaliyyət göstərəcək dövlət qurumunun yaranmasına səbəb oldu. 6 fevral 2006-cı il tarixli Sərəncamı

ilə Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi yaradıldı [5]. Yarandığı gündən etibarən Komitə ailə, qadın və uşaq hüquqlarının müdafiəsi sahələrində vahid dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edir, bu siyasətin həyata keçirilməsi və inkişafını təmin edir, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş digər istiqamətlərdə fəaliyyət göstərir.

2007-ci il iyulun 9-da Bakı şəhərində imzalanmış "Azərbaycan Respublikasının Hökuməti və Amerika Birləşmiş Ştatlarının "Uşaqların Xilas" ("Save the children") Təşkilatı arasında "Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzlərinin təhvilə haqqında Saziş" in təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 24 avqust 2007-ci il tarixli 2355 sayılı Sərəncamı ilə Goranboy və Şüvəlan, 15 fevral 2011-ci il tarixli 1328 sayılı Sərəncamına əsasən isə Qəbələ, İsmayıllı, Zaqatala, Göygöl, Zərdab, Ağdam, Saatlı, Sabirabad, Hacıqabul rayonlarında fəaliyyət göstərən "Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzləri" Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin tabeliyinə verilmişdir.

2010-cu ildə Komitənin təklifi və yaxından iştirakı ilə Məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir. Həmin Qanunda məişət zorakılığından əziyyət çəkən yetkinlik yaşına çatmamış şəxslərin hüquqlarının və mənafələrinin müdafiəsi ilə bağlı müəyyən müddəalar mövcuddur.

Uşaq məsələləri ilə əlaqədar dövlət qurumları arasında koordinasiya və nəzarət sisteminin təkmilləşdirilməsi çox vacib idi. 2012-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanı ilə "Uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsinə dövlət nəzarəti Qaydası" təsdiq edilmişdir. Dövlət müəssisələrində uşaqların qidalanma, nəzarət, təhlükəsizlik, zorakılığa məruz qalma və digər məsələlərlə bağlı monitorinq aparılır və bu monitorinq nəticəsində tövsiyələr hazırlanır.

Uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsinə dair elektron məlumat bankı yaradılmış, artıq məlumatlar daxil edilir. Hazırda bütün yerli icra hakimiyyətlərində müvafiq yerli icra orqanlarının nümayəndələrindən ibarət Gender zorakılığı və uşaqlara qarşı zorakılıq üzrə monitorinq qrupları yaradılmışdır. Monitorinq qrupları eyni zamanda, zərərçəkmiş uşaqlarla profilaktik işi təşkil edir, onlara lazımı psixoloji və hüquqi yardımlar göstərir.

Qeyd etmək yerinə düşər ki, sağlam ailə mühiti uşaqların inkişafına təsir göstərir. Məsələ yalnız ali təhsildə, yaxşı işlə təmin olumaqdan, övladına ailə qurmaqda kömək etməkdən ibarət deyil. Əgər valideyn övladları ilə mütəmadi ünsiyyət qurmursa, onların həyatına, xüsusən də, keçid yaş dövründə etinasız yanaşırsa, əlbəttə, həmin uşaqlar bir sıra sosial-psixoloji problemlərlə üzləşəcəklər. Bir çox hallarda məişət zəminində baş verən zorakılıq zamanı uşaqlar həm zorakılığın şahidi, həm də zorakılığın qurbanı olurlar. Həmin uşaqlar çox ciddi psixoloji zədələr alırlar ki, bunun da sonradan ağır fəsadları yaranır. Onların sosial-psixoloji reabilitasiya keçməsinə böyük ehtiyac vardır. Bütün bu və digər məsələlər nəzərə alınaraq, Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər və Cinayət məəcəllələrinə dəyişikliklərin edilməsi haqqında qanun layihələri hazırlanmışdır. 2015-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində və İnzibati Xətlər Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında Qanunlar qəbul edilmişdir.

Ümumiyyətlə, müvafiq sahələrdə görülmüş işlər sırasında ilk olaraq qanunvericilik bazasının yaradılması və təkmilləşdirilməsi çox vacibdir. Həmin qanunların qəbul edilməsi yeni düşüncə tərzi-nin formalaşmasına və müəyyən stereotiplərin aradan qaldırılmasına təkan vermişdir. Nikah yaşı 17-dən 18-ə qaldırılmış, erkən nikahların qarşısının alınması məqsədi ilə qanunvericilikdə valideyn məsuliyyəti müəyyənəşdirilmişdir.

"Uşaqların icbari dispanserizasiyadan keçirilməsinə", "Ana və uşaqların sağlamlığının yaxşılaşdırılmasına dair" Dövlət Proqramları, eyni zamanda, tərəflərin nikahdan əvvəl məcburi tibbi müayinədən keçməsi ilə bağlı Ailə Məcəlləsinə edilən dəyişiklik isə həm ailələrimizin, həm də gələcək nəsillərin sağlamlığına xidmət edir. Uşaqların təhsildən yayınması, əməyə cəlb edilməsi və onların məruz qaldığı digər sosial-psixoloji problemlər valideyn məsuliyyətinin artırılmasını zəruri edir. Bütün bu və digər məsələlər nəzərə alınaraq, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində və İnzibati Xətlər Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında Qanunları qəbul edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə daim uşaq və gənclər üçün yaradılan imkanlar genişləndirilir. Bu imkanların reallaşması üçün müasir tipli məktəblər,



tibb ocaqları, idman kompleksləri tikilir və ya təmir edilir. Dövlət tərəfindən mütəmadi olaraq qaçqın və məcburi köçkün uşaqları üçün xidmətlərin təminatına, böyüməkdə olan nəslin sağlamlığına, təhsilinin inkişafına, hüquqlarının müdafiəsinə, uşaq iştirakçılığına yönəlmiş genişmiqyaslı tədbirlər və bu istiqamətdə görülən işlər gücləndirilməkdədir. Respublikanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti xanım Mehriban Əliyevanın uşaq məsələlərinə diqqəti bu sahəyə qayğının daha da artırılmasına səbəb olur. Mehriban xanımın təşəbbüsü ilə xüsusilə həssas təbəqədən olan uşaqların hərtərəfli inkişafı, keyfiyyətli təhsil, yüksək standartlara cavab verən tibbi xidmətlərlə təmin olunması, kimsəsiz, fiziki sağlamlığında problemi olan uşaqların sosial-psixoloji reabilitasiyası üçün resurs mərkəzinin yaradılması, bu uşaqların gələcəkdə məşğulluğunun təmin edilməsi, eləcə də müxtəlif peşələrin öyrədilməsi istiqamətində önəmli layihələr həyata keçirilir. "Yeniləşən Azərbaycana yeni məktəb" layihəsi çərçivəsində yüzlərlə təhsil ocağı tikilib istifadəyə verilmişdir. "Uşaq evləri və internat məktəblərinin inkişafı proqramı" və "Məktəbəqədər uşaq tərbiyə müəssisələrinin yenidən qurulması" layihəsi çərçivəsində 100-dək körpələr evi, bağça və internat məktəbi əsaslı təmir olunmuşdur. "Təhsilə dəstək" və "İnklüziv təhsil" proqramları, eləcə də "Məzun Evi Sosial" Müəssisəsi Fondun xidmətləri sırasında xüsusi vurğulanmalıdır.

Azərbaycanda uşaq hüquqlarının təmin edilməsi sahəsində demək olar ki, hər il qəbul edilən yeni hüquqi sənədlər bu sahənin inkişafı prosesini daha da sürətləndirir. "Uşaqların icbari dispansezasiyası" haqqında qanunun qəbul edilməsi, təhsil qanunvericiliyində, sağlamlıq imkanları məhdud, valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlarla bağlı qanunvericilikdə yeni təminatların təsbit edilməsi, sosial təminatın gücləndirilməsi dövlətin uşaqlara olan diqqətinin nəticəsidir. İnternetdən, mediadan gələn zərərli informasiyalardan uşaqların qorunması üçün dövlət tərəfindən milli qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi istiqamətində işlər aparılıb, təhlükəsizlik proqram sistemləri yaradılmışdır.

***Tədqiq edilən dövr ərzində valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlarla bağlı statistik dinamikarın təhlili aşağıdakı nəticələrə gəlməyə imkan vermişdir:***

Müstəqillik əldə etdikdən sonra uşaq hüquqlarının müdafiəsi sahəsində həyata keçirilən mühüm addımların nəticəsi olaraq bu istiqamətdə bir çox göstəricilər üzrə müsbət statistik dinamikaların qazanılmasına nail olmuşuq. Valideynini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olan uşaqlar üçün internat məktəblərinin sayı 1991-ci ildə 2, 2015-ci ildə isə 3 olmuşdur, həmin məktəblərdə uşaqların sayına nəzər salsaq, 1991-ci ildə 505 uşaq, 2014-cü ildə isə bu rəqəm azalaraq 398 olmuşdur. İnternat müəssisələrində təlim tərbiyə alan valideynini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olan uşaqların sayı 1991-ci ildə 955, 2015-ci ildə isə 602 olmuşdur. Körpələr evlərində həmin qrupa daxil olan uşaqların sayı 1991-ci ildə 150, 2011-ci ildə isə 43 azalmışdır [6].

Müsbət göstəricilər həmçinin erkən nikah, məişət zorakılığı, ana və uşaq ölümü və digər məsələlər üzrə əldə olunub. Azərbaycan qanunvericiliyi yetkinlik yaşına çatmayan qız uşaqlarının nikaha cəlb edilməsini qadağan edir ki, bu da Milli Məclis tərəfindən Ailə Məcəlləsində qızlar üçün evlilik yaşının 18 yaş müəyyən edilməsi nəticəsində mümkün olmuşdur. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində yetkinlik yaşına çatmayan qızları nikaha daxil olmağa məcbur etməyə görə xüsusi maddə ilə məsuliyyət müəyyən edilmişdir. Belə ki, nikah yaşına çatmayanı nikaha daxil olmağa məcbur edən şəxs - üç min manatdan dörd min manatadək miqdarda cərimə və ya dörd ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Statistik göstəricilərə görə 2011-ci ildə 15-17 yaşlı analar tərəfindən doğulan uşaqların sayı 4392 olmuşdur. 2012-ci ildə onların sayı 3236 nəfərə, 2013-cü ildə isə 2855 nəfərə enmişdir. 2011-ci ildə 18 yaşadək nikaha girən qızların sayı 5138 idisə, 2012-ci ildə 295, 2013-cü ildə isə 229-a qədər azalmışdır. Məişət zorakılığı zəminində zorakılıqla bağlı cinayətlər 2011-ci ildə 2043, 2012-ci ildə 1514, 2013-cü ildə 713 olmuşdur. 5 yaşadək uşaqlar arasında ölənlərin sayına nəzər yetirsək, görürük ki, 1992 ildə ölənlərin sayı 7563 idisə, 2014-ci ildə bu rəqəmlər 3 dəfədən çox azalaraq 2092 olmuşdur. [6] 1995-ci ildə cinayət törətmiş 14-17 yaşda olan uşaqların sayı 945 nəfər idi, 2015-ci ildə isə bu göstərici iki dəfə azalaraq 477 təşkil edibdir. Məhkum olmuş 14-17 yaşda olan uşaqların sayı 1995-ci ildə 615 nəfər təşkil edirdi, 2015-ci ildə isə bu rəqəm 3 dəfə azalaraq, 286 çatmışdır.

***Nəticə.*** Hazırda ölkədə iki milyondan çox uşaq vardır. Müasir Azərbaycanda uşaqlar üçün müvafiq xidmətlərin təminatına, təhsilin inkişafına, hüquqların müdafiəsinə, sağlamlığına, uşaq inkişaf

fına dair bütün imkanlar yaradılıb. Mövcüd dövr ərzində araşdırılan müqayisəli statistik rəqəmlərin analizi respublikada həmin dövr ərzində uşaq hüquqlarının müdafiəsi sahəsində aparılan uğurlu islahatların göstəricisi kimi qeyd oluna bilər.

Müstəqillik illərində valideyn himayəsindən məhrum olan uşaqların hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində aparılan siyasət, qəbul olunan normativ-hüquqi sənədlər, davamlı islahatlar müasir dövrünün uğurlu uşaq siyasətinin təməlini qoymuşdur. Həmin dövrdə qəbul olunan qanunlar, reallaşan dövlət proqramları və həyata keçirilən maarifləndirici tədbirlər uşaq hüquqlarının müdafiəsi sahəsində yeni düşüncə tərzinin formalaşmasına və müəyyən stereotiplərin aradan qaldırılmasına təkan veribdir.

#### ƏDƏBİYYAT

1. "Uşaqların layiqli vətəndaş kimi formalaşması prioritet istiqamətdir" - Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru Bahar Muradova ilə müsahibə. 01.06.2020. - <http://www.azerbaijan-news.az/view-190336/usaqlarin-layiqli-vetendas-kimi-formalasmasi-prioritet-istiqametdir> [Müraciət tarixi: 01.12.2021].
2. V. Məmmədəliyev, B.Sadiqov, A.Rzayev, A.Sofiyeva. Children are innocent victims of war, Bakı: Neoprint, 2017, 34 s.
3. Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU, 22 iyun 1999. - <http://www.e-qanun.az/framework/3859> [Müraciət tarixi: 01.12.2021].
3. "Dövlət uşaq siyasəti uğurla davam edir" - Azərbaycan Respublikası Milli Məclisin Ailə, Qadın və Uşaq məsələləri Komitəsinin sədri Hicran Hüseynova ilə müsahibə, 23 noyabr 2017 il. - <https://sesqazeti.az/news/interview/648503.html> [Müraciət tarixi: 01.12.2021].
4. Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin illik hesabatları, 6 fevral 2016-cı il. - <http://scfwca.gov.az/page/illik-hesabatlar> [Müraciət tarixi: 01.12.2021].
5. "Azərbaycanda Uşaqlar" Statistik məcmuə/2020, Bakı: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi nəşri, 2020, səhifə 22.
6. Uşaq ölümü (5 yaşadək uşaqlar), Statistik məcmuə, 20 aprel 2020-ci il. - <https://www.stat.gov.az/source/demography/> [Müraciət tarixi: 01.12.2021].

**РАИДА АМИРБЕКОВА**

*Диссертант Азербайджанского Университета,  
сотрудница Государственного комитета по делам семьи, женщин и детей*

#### **ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА ПО ЗАЩИТЕ ПРАВ ДЕТЕЙ, ЛИШЕННЫХ РОДИТЕЛЬСКОГО ПОПЕЧИТЕЛЬСТВА (1991-2015 годы)**

В данной статье анализируются основные направления по реализации государственной политике в области защиты прав детей, лишенных родительского попечительства в годы независимости. Также автором исследуются результаты реализуемых инициатив посредством анализа динамики статистических показателей.

*Ключевые слова:* независимость, детская политика, родительское попечительство, законодательство, международные конвенции, государственные программы, детские учреждения, статистические показатели.

**RAIDA AMIRBAYOVA**

*Doctoral student of Azerbaijan University,  
employee of the State Committee on Family, Women and Children*

#### **THE STATE POLICY OF REPUBLIC OF AZERBAIJAN ON PROTECTION OF CHILDREN DEPRIVED FROM PARENTAL CARE IN THE YEARS OF INDEPENDENT (1991-2015 years)**

This article analyzes the main directions of the implementation of the state policy on protection of children deprived from parental care in the years of independence in the Republic of Azerbaijan.

The author also studies the results of the implementation of the initiative by analyzing the dynamics of statistical indicators.

*Key words:* independence, children policy, deprived from parental care, legislation, international conventions, state programs, child institutions, statistical data.

*Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 01 dekabr 2021-ci il.*

*Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 15 dekabr 2021-ci il.*

*Rəyçilər: t.e.d. Qabil Əliyev, t.e.d. Sevinc Yusifzadə.*

---